

מפורש נאמר עלי' בתורה כי כל עצמה לא באה אלא לשם התפארות. משה אמר לפרעה התפאר עלי, וכן למען תספר את אשר התעללתי אין כאן מקום כלל לטענה שרק למי שמשיג להשמיע כל תהלתו לו נאה למלל גבורות השם.

ב. והנה ענין הרפואה הובטח לישראל בקשר עם יציאת מצרים. כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני השם רופאיך. וממילא מוסיפים בברכת הרפואה הנימוק המיוחד של „כי תהלתנו אתה“. מפני שכך היא המדה שכל מה שמשתייך ליציאת מצרים נעשה מתחלתו בכדי להתפאר ולהתהלל. והרי יש בדברים הללו תוספות הבנה בהך מילתא שאמרו חכמים דפסח נוטריקון פה סח. משום דהנסים האותות והמופתים של יציאת מצרים הם הראשונים שמפורש נאמר עליהם שנעשו ובאו לעולם רק לשם התפארות. ותעש לך שם כהיום הזה. וממילא אין כאן טענה אפילו אם הם נאמרים בגדר שכחו של מקום. והיינו שבפסח הפה סח ומשבח לפי גבול תפיסתו ואינו חושש שהקילום שלו אינו אלא בכלי כסף. ונוטריקון של פסח הוא פה סח.

מאמר יז

א. אחת מהכטחותי' של תורה היא, כי אם נקיים את התנאי ונלך בחוקותי' יתן השם משכנו בתוכינו ולא תגעל נפשו אותנו כאמור בפרשת בחוקותי „ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם“. וכתב על זה הרמב"ן ולא ידעתי מה הטעם בזה שיאמר הקב"ה כי בשמרנו את כל המצות ועשותינו את רצונו לא ימאס אותנו בגעל נפשו, וכן בעברנו על בריתו ועשותינו נאצות גדולות אמר לא מאסתים ולא געלתים. ואמר הנביא בשעת הקללה „המאס מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך“. אבל הענין סוד מסתרי תורה אמר שיתן משכנו בתוכינו והנפש אשר ממנה יבא המשכן לא תגעל אותנו ככלי שמגעילין אותו ברותחין. אבל בכל עת יהיו

בגדיך לבנים וחדשים. עד כאן לשונו. והנה אין לנו עסק בנסתרות אלא שנראה מתוך דבריו כי הסוד מכוון הוא בעיקרו רק להקשר בין הבטחת נתינת משכנו ובין הנפש הנזכרת בסיפא דקרא של ולא תגעל נפשי אתכם. אבל בנוגע לעיקר הקושיא דאיזה הבטחת שכר היא לומר דלא תגעל נפשו אותנו אחרי שגעל שייך הוא לדברי הקללה, והכי מניעת הקללה בין הבטחות היעודים תחשב? אתמהא! וזה למדנו מתוך דבריו של הרמב"ן לפרש גם מבלי ענינו של הסוד שרמזו לו הרמב"ן.

ב. הנה מצות ספור יציאת מצרים חובתה היא להתחיל בגנות ולסיים בשבח. ומקיימים אנו את זה על ידי מה שמספרים אנו כי לפני הנאולה היינו עבדים וגם שמתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ובא על זה הכאור של המהר"ל בזה הלשון „וכאשר תבין עוד תדע כי השבח שקודם לו גנות הוא יותר שבח כמו שתראה שהיום קודם לו הלילה. וזה מפני כי השלמות אינו נמצא בהתחלתו בעולם הזה וכאשר יגיע לנמצא שלמות אי אפשר שתהי' לו אותה המעלה בתחלתו באשר היא מדרגא עליונה וגו' וזה נמשך אל היות העולם הזה שאין בתחלתו נמצא מעלתו אבל התחלתו הוא בשפלות ומתעלה באחרונה ולא הי' כדאי העולם הזה לקבל המעלה הזאת שיהי' האור בתחלתו כי האור הוא מעלת המציאות ולכך יוקדם לו לילה וגו' ולכך דבר זה מורה על המעלה האלוקית אשר הי' להם תחלה גנות" עד כאן. יעו"ש היטב בדבריו. ויוצא לנו מדברים הללו כי ענין זה של שבח דוקא על ידי גנות בתחלה משתייך הוא לזמנו של עולם הזה אשר בו ערב קודם לבקר מעיקרא חשוכא והדר נהורא, אבל באותו הזמן אשר עליו אומרת הנבואה כי הוא יום אשר „הוא לא יום ולא לילה“ „והיה לעת ערב יהיה אור“ כי אז לא יהי' השבח זקוק לעבר דרך הגנות וזהו כונת הרמב"ן באמרו כי ולא תגעל נפשי אתכם היינו שלא נהי' ככלי שמגעילין אותו ברותחין. אבל נהי' בכל עת לבנים וחדשים. עד כאן. כלומר כי תנועת העלי' תלך דרך גוף השבח עצמו ולא תצטרך להתנועע מן הגנות אל השבח. ודבר זה בודאי שהוא שייך להיעודים של לעתיד לבא שכן כולל הוא בתוכו שינוי סדר הזמן אשר בו היום הולך אחרי הלילה אל סדר הזמן אשר בו הלילה הולך אחרי היום.

ג. ועיין דבריו של רבינו יונה בשערי תשובה שער השני בדרך הראשון שכתב בזה הלשון: „ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהי' החשך סבת האורה, כמו שכתוב (מיכה ז. ח) אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי. ואמרו ז"ל אלמלא נפלתי לא קמתי. אלמלא ישבתי בחשך לא הי' אור לי". והם הם הדברים שנתבארו לעיל כי העובדא כי שבח הוא לה להקימה כשהיא באה אחרי הגנות של הנפילה היא מסוד החשוכא שקדמה לנהורא בסדר מעשה בראשית. וכלפי היסוד הזה סובב הוא היעוד של ולא תגעל נפשי אתכם ולא תצטרך עוד כנסת ישראל לומר לאויבתה לא לשמח לנפילתה ולשבתה בחשך כי „בכל עת יהיו בגדינו לבנים וחדשים". כדבריו של הרמב"ן ז"ל.

ד. וממשיכים אנו את הקו הלאה כי אופן הספור של יציאת מצרים בא בהתאמה לתוכן הספור כי כשם שתכן הספור מחייב לספר את ענין הגאולה דוקא בתור שלמות שצמחה מתוך החסרון, כמו כן אופן הספור בא דוקא בתורת תשובה על שאלה. הלא דבר מחוור הוא כי כל השגה שנתקבלה לתוכינו בתור התרה של ספיקותינו או בתור פתרון לקושיותינו שבחה גדול יותר מאשר אם היתה השגה זו נקלטת בתוכינו בדרך סתם מבלי ספק וקושי קודמים לה. וכל עוסק במושכלות יודע כי פעמים הרבה זקוק הוא התירוץ לעזרתה של הקושיא הרבה יותר מאשר הקושיא זקוקה לעזרתה של התירוץ. ומהלך הדברים הוא כנ"ל דכיון דתנועתה של השלמות הוא דרך החסרון דוקא. ונמצא דמעלת הסברא כשהיא באה בתור פירוק לקושיא על סברא סתם היא בדיוק כמו מעלתו של השבח הפותח בגנות על שבח סתם. ועל כן ספור יציאת מצרים אשר תכנו הוא שבח הפותח בגנות גם צורתו היא פותח בקושיא ומסיים בפירוק. ואפילו כששני תלמידי חכמים מסובים יחד אחד שואל לחברו ואפילו חכם המיסב לבדו הוא שואל לעצמו.

ה. וכאשר נדקדק עוד בברייתא דספור יציאת מצרים דשנינן התם מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשו קרבנו המקום לעבודתו, — נמצא כי קרוב זה עצמו נעשה דרך שאלה ותשובה. אהרי מאמר השי"ת אשר על ידו נעשה הקרוב הזה, הוא הציווי

של לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. ורואים אנו מתוך המאמר הזה כי לא נאמר לו שם הארץ תיכף בשעת ציווי הפרידה מבית אביו. וכל זה בכדי שתגיע אליו הידיעה הזו בתורת תשובה על שאלה ולא בתורת ידיעה סתם. ולא עוד אלא שאברהם עצמו כשהוא מספר על הפרידה שלו מבית אביו והתקרבותו לעבודת המקום, הרי הוא מבאר להדיא כי קרוב זה נעשה הוא דרך שאלה ותשובה, דרך תמיהה ופתרון. דזה הוא לשונו של אברהם, „כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי“. התעו דוקא. אינו אומר הוליכו, או לקחו, אלא התעו. פתרון הבא מתוך התמיהה. באופן דמהלך הקרוב עצמו נעשה על דרך „פתיחה בגנות וסיום בשבח“. וכשאנו מספרים על קרוב זה, אנו פותחים בגנות ומסיימים בשבח. מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

ו. ועיין עוד במהר"ל בספר הגבורות פרק שנים עשר שכתב בזה הלשון: „וכאשר כתיב וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא אז הבנים שלא היו נמנים ולא עלו כמספר היו פרים ורבים מאד כי הדבר שאינו שלם ואינו בפועל הולך ומשתוקק לצאת אל הפעל, וכאשר היו ישראל שבעים נפש שזה מספר מוגדר שלם לא היו פרים ורבים רק כאשר מתו שבעים נפש ולא הי' להם שלמות היו מתנועעים מאד לצאת אל הפעל שכבר התבאר כי שלמות ישראל הוא ששים רבוא וכל דבר מתנועע אל שלמותו והיו פרים ורבים מאד“. ורואים אנו בזה את היסוד הנ"ל בבליטה יתירה. כי אף על גב כי מספר שבעים נפש ומספר ששים רבוא הם שתי מדרגות בבנין קומתה של ישראל, זו על גבי זו. מכל מקום כל זמן שהיתה המדרגה הקודמת בשלמותה היתה שלמות זו מעכבת את העלי' אל המדרגה שלמעלה הימנה. ורק אחרי שנתבטלה מדרגת שבעים נפש התחיל תוקף העלי' אל המדרגה העליונה. וזו היא הבליטה היתירה שבדבר. שמכיון שקניית השלמות היא דוקא בדרך תנועה מן החסרון אל השלמות הרי יתכן כי שלמותה של המדרגה התחתונה תשמש מניעה של אפשרות התנועה אל המדרגה הגבוהה ממנה. ודברי תורה קרואים הם מכשלה מפני שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, כשלון זה הוא דוגמת המיתה של דור השבעים נפש, שבירת המצב הקודם ורק לאחר מכאן מתחילה

הפרי' ורבי' לקראת ההשגה החדשה. ואין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן. וספור יציאת מצרים שהוא יסוד כל התורה כולה בודאי שאי אפשר לעמד עליו כי אם לאחרי הכשלוֹן. ועל כן באים הם בתוך הדברי תורה של יציאת מצרים במסוים ובמיוחד הכשלוֹן והעמידה גם יחד. ואין מצות ספור יציאת מצרים מתקיימת אלא דרך שאלה ותשובה דוקא.

מאמר יח

א. כתובות דף ח' עמוד ב' — אמר לו קום אימא מילתא כנגד מנחמי אכלים פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו וכתב רש"י דבבריתו של אברהם אבינו הכונה היא להקרא דויטע אשל דנראה משם שגמל אברהם חסדים. ותמוהים הם דברי רש"י הללו דהרי ביבמות ע"ט דישראל הם גומלי חסדים מדכתיב גבי אברהם אבינו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' לעשות צדקה ומשפט ואם כן למה נטה רש"י מדברי הגמרא ביבמות והביא קרא דויטע אשל בתור מקור למדת החסד של אברהם אבינו.

ב. והנה בבבא מציעא דף ל' איתא אמר מר אשר ילכו זו ביקור חולים היינו גמילות חסדים ומשני לא נצרכה אלא לבן גילו. ואחר כך קא פריך אותה הקושיא אהך דקאמר בה זו קבורה היינו גמילות חסדים ומשני לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו. ובודאי שראוי להתעורר על סוגיא זו דאמאי לא משני גם בבקור חולים דלא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו כדרך שתירץ בקבורה. והרי מפורש איתמר בנדרים דבקור חולים הוא אפילו גדול אצל קטן.

ג. ובביאור דבר זה נראה על פי פ"ה שלמדנו מדבריו של הרמב"ם פרק י"ד מהלכות אבל הלכה א' שכתב בזה הלשון: „מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנתחם אבלים ולהכניס הכלה וללוות